

різноманітних формах висловлювали зрештою одну думку: Москва нас приєднала не силою. Ми прийшли у підданство добровільно. Якщо ж ви нас утискуватимете, ми так само добровільно від'єднаємося.

Підсумовуючи, зазначимо, що Переяславсько-Московський договір Б.Хмельницький розглядав як один з договорів з сусідніми монархами, як дієвий чи недієвий засіб у боротьбі за незалежність України. І наскільки ефективно цей договір сприяв утвердженню незалежності, настільки гетьман і зважав на нього.

Історики висловлюють різні здогади, чому Богдан Хмельницький відмовився від

московської пропозиції прийняти московських послів у Києві і обрав для зустрічі Переяслав, а не Київ, який у свідомості освічених верств українства залишався столярним градом. Ми можемо лише припускати таке. Оскільки для гетьмана це був лише один з договорів у ряду інших, то «гетьман хотів уникнути неминучих у Києві урочистостей, які могли б надати цьому актові невластивого йому характеру»[15]. Можна припустити, що гетьман вибрав Переяслав і з тієї причини, що саме тут він вперше сформулював українську державну ідею, і розглядав договір з Москвою як інструмент її утвердження, а не знищення.

Література

1. Липинський В. Україна на переломі. 1657 – 1659. // Переяславська рада 1654 року. – К., 2003. – С. 61.
2. Воссоєдинение Украины с Россией. Документы и материалы в трех томах – Т. II. – М., 1954. – С. 252 – 253.
3. Грушевський М. Історія України-Руси – Т. VIII. – Ч. 3. – С. 243.
4. Флоря Б. Богдан Хмельницький і турецька «протекція» // Київська старовина. – 2001. – № 3. – С. 98 – 99.
5. Чухліб Т. Проблема ратифікації Переяславсько-Московських домовленостей 1654 року // Переяславська рада 1654 року. – К., 2003. – С. 767.
6. Ключевский В.О. Курс русской истории. – М., 1912. – Ч. III. – С. 150.
7. Оглоблин О. Українсько-московська угода 1654. // Переяславська рада 1654 року. – К., 2003. – С. 169.
8. Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. IX. – Ч. II. – С. 866.
9. Чухліб Т. – Гетьмани і монархи. Київ–Нью-Йорк. – С. 74).
10. Документи Богдана Хмельницького (1648 – 1657). – К., 1961. – С. 438 – 439.
11. Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. IX. – Ч. II. – С. 1108.
12. Яковлів А. Договір гетьмана Богдана Хмельницького з московським царем Олексієм Михайловичем 1654 р. // Переяславська рада 1654 року. – К., 2003. – С. 138.
13. Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. IX. – Ч. II. – С. 866.
14. Яковлів А. Договір гетьмана Богдана Хмельницького з московським царем Олексієм Михайловичем 1654 р. // Переяславська рада 1654 року. – К., 2003. – С. 154.
15. Оглоблин О. Українсько-московська угода 1654. // Переяславська рада 1654 року. – К., 2003. – С. 168.

УДК 330.341; 338.24.021.8

ДОЛЕНОСНІ ВИПРОБОВУВАННЯ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СУСПІЛЬСТВА, АБО ЦІНА ПОЛІТИЧНИХ ЗВОЛКАНЬ З РЕФОРМАМИ

Сірко А.В. – д.е.н., професор

Вінницький навчально-науковий інститут економіки

Протягом останніх кількох місяців Україна знову, після відомих подій десятирічної давності, опинилася в центрі уваги світової громадськості. Як і тоді українське суспільство зробило відчайдушну спробу вирватися на свободу, звільнитися від влади олігархату, розбудувати дійсно

правову державу та розвиватися у напрямку створення передумов для високого загального добробуту. Утім, на цей раз за поки що тимчасову перемогу довелося заплатити ціною понад сотні людських життів, життів справжніх героїв, яких народ нарід «небесною сотнею». Ба більше, ця

боротьба до критичних меж розхитала суспільство, розколовши його навпіл на прибічників і противників Майдану, поставивши країну на край прірви – реальної загрози втрати територіальної цілісності держави. Та і цього виявилось замало. На шляху свободи і демократії в Україні з'явився і зовнішній ворог в особі плутократії Росії, яка, скориставшись слабкістю української влади, і як виявилось, заздалегідь геть дезінформувавши власне суспільство, підступно здійснила військову агресію й анексувала Крим, на кшталт того, як розпочинала другу світову війну гітлерівська Німеччина.

Ці героїчні і водночас драматичні сторінки Україна вписує у свою та світову історію не лише як черговий яскравий приклад того, що свобода дорого коштує, що її завжди доводиться виборювати ціною величезних зусиль і навіть людських жертв, і що український народ дотепер не втратив свого величного героїчного духу, але й як сумний аргумент у підтвердження тієї наукової істини, як же дорого доводиться розплачуватися суспільству за згаяні раніше можливості щодо давно назрілого реформування економічної і політичної систем, а отже, за тривале нехтування економічними законами, або, точніше кажучи, за політичне насилля над економікою. Адже, як показує історія нині благополучних країн, що раніше суспільство усвідомить глибину і масштаби економічних проблем на мікро- і макрорівнях, і виявить при цьому свою рішучість та інституційну спроможність їх подолати, навіть поступившись деяким сьогочасним комфортом, то швидшим стане його соціально-економічний прогрес і формування передумов для стабілізації суспільно-політичних і економічних відносин, що вважається однією із сучасних цивілізаційних цінностей.

Порівнюючи себе з найближчими західними сусідами (Польщею, Угорщиною, Словаччиною та ін.), які за економічним потенціалом на початку 1990-х років поступалися нам, а тепер за основними макроекономічними показниками майже утричі вже вивищуються, мимоволі напрошується думка, що Україна згаяла усі

попередні роки державної незалежності, не здійснивши толком жодної економічної, соціальної чи хоча б політичної реформи. Деякі з реформ хоч і були розпочаті, але потім призупинилися на півдорозі, початкові ж трансформації не були підкріплені системними рішеннями й тому звелися до банального переділу прав власності, беззаконня та дискредитації ідеї реформ в очах суспільства.

Початок цьому, мабуть, поклала цілковита лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків на початку 1990 х років – без усяких там мит, квот та інших захисних бар'єрів, за що суспільство поплатилося миттєвим обвалом цілих галузей економіки (легкої промисловості, радіопромисловості, приладобудування та ін.). Ще більшим потрясінням для суспільства стала масова (паперово-сертифікатна) приватизація, недолугість проведення якої призвела до масових корпоративних конфліктів, дискримінації і витіснення міноритарних власників, а ціною цієї «прихватувацької кампанії» стало штучне банкрутування підприємств з усіма його негативними наслідками для національної економіки та суспільства. Так само дискредитованою виявилася аграрна реформа, яка залишила наодинці зі своїми проблемами формальних власників земельних паїв, зате відкрила простір для шахрайських схем по відчуженню землі для чиновників і усяких зайд, призвела до спотворення інституційної структури аграрного виробництва: агрохолдинги, які первісно наростили свій капітал на обладках в промисловості, у фінансово-банківській сфері і в зовнішньоекономічних операціях, затим пролобіювавши винятково пільгові умови оподаткування в аграрній сфері (фіксований податок 6 грн. з гектара угідь!), практично витіснили на узбіччя фермерські господарства і породили гострі проблеми села, проблеми його відтворення. Так звана медична реформа, як видно із її пілотних проектів, одним із учасників яких була і Вінниччина, по суті звелася до урізання бюджетних видатків на цю галузь, перекидаючи на суспільство деструктивні наслідки, і найбільше для селян.

Цей перелік квазіреформ усіх попередніх урядів і правлячих політичних сил можна і далі продовжити. За ряд давно назрілих реформ жодна влада і не бралася, побоюючись відсікти тим самим частину свого електорату (наприклад, реформи у соціальній сфері, в освіті, ЖКГ тощо). В результаті таких половинчастих, несистемних і непослідовних реформ економіка країни зазнавала величезних втрат, ставала усе більше структурно перекошеною і розбалансованою. Усі роки багато було політичних декларацій про боротьбу з корупцією, приймалися навіть пакети законів щодо цього, але користі від цього, реального очищення влади від корупційних дій так і не сталося. І ми знаємо чому: бракувало на те політичної волі, тобто бажання президентів, урядовців, так званих народних депутатів і їх представників по вертикалі влади реально попрацювати на благо Вітчизни, реально демократизувати політичний процес і почати розбудовувати громадянське суспільство. Але звідки тій політичній волі взятися, якщо найвищі посадовці у державі на чолі з Президентом очолювали масштабні корупційні потоки, розвалюючи державу як таку! Усі роки економіка задихалася від нестачі інвестицій для модернізації і розвитку нових технологій, і нічого практично не робилося для того, щоб створити нарешті сприятливий інвестиційний клімат, і це тому що економіка віддавалася на поталу олігархічному капіталу, бізнесу високих чиновників і наближених до них ділків.

Якщо говорити в термінах економічної теорії, то такий стан речей економісти називають по-різному, а найчастіше або «провалами» (неспроможностями) держави як регулятора, який не справляється зі своїми функціями і тим самим шкодить загальній справі, або кажуть так: держава є несефективною, занадто дорогою для суспільства, тому що альтернативна вартість її рішень (унущена вигода від ліпшої альтернативи) є більшою, аніж те, що вона зробила. Всяке важливе рішення (а державні рішення всі надзвичайно важливі) має бути виваженим, в тому смислі що відкивута, принесена йому в жертву вигода має бути якраз меншою, за ту вигоду яку ми

отримуємо. Ми у своїх рішеннях завжди чимось жертвуємо, але мудрість полягає у тому, щоб із двох альтернатив вибирати кращу, чи, як кажуть к у народі, із двох бід вибирати меншу біду.

Таким чином, ми є свідками того, як політика в нашій країні відірвалася від потреб реальної економіки, перестала бути концентрованим виразом усієї національної економіки як єдиної економічної системи. Ми, українці, звісно, хочемо, щоб наша економіка інтегрувалася у світогосподарські зв'язки не стільки як сировинний придаток, скільки як виробник високотехнологічної, конкурентоспроможної продукції, у доданій вартості якої закладена і висока платня працюючим, і великий прибуток, від якого чимало перепадає державному бюджету на всіх його рівнях. Всіх нас об'єднують економічні інтереси: а) працездатні заінтересовані у можливостях працювати і добре заробляти, щоб не відчувати себе морально приниженим, щоб можна було за все платити і не залежати від чиновницьких примх і подачок (до речі, недарма ж Міжнародна організація праці визначила на сьогоднішні вікові рамки для моніторингу безробіття – від 15 до 70 років: працювати – це не тільки отримувати матеріальний дохід, а й корисність у широкому, соціально-психологічному контексті); б) непрацездатні, зі свого боку, теж заінтересовані в тому, щоб їх соціальний захист був гарантований державою і їх не пострікали, що вони на чийсь там шиї. А для цього, як кажуть німці, у яких система соціального захисту одна з найбільших у світі, треба щоб панував економічний порядок, щоб держава скрізь, і в центрі і на місцях усіма своїми рішеннями захищала ринкову конкуренцію і посилювала її за рахунок розширення кола економічних суб'єктів, своїх і чужих гравців.

Сьогодні країна вирішує для себе питання: бути чи не бути, бути економічно розвинутою, і до того ж дійсно соціально орієнтованою, правовою і демократичною державою, чи знову бути обманутою політиками і чекати наступного соціального вибуху? Хочеться сподіватися, що піднесення громадянської активності, яке влучно і стисло передається словом Майдан, не осяде, а стане тим громадянським

суспільством, якого нам так довго бракувало і чим власне користувалася корумпована влада, грабуючи країну. Справжня демократія не вичерпується одними виборами (чи то Президента, чи парламенту, чи то місцевих органів влади), а вона передбачає постійний, щоденний контроль громадськості за рішеннями і діями влади. Тільки за наявності активного громадянського суспільства, здатного до самоорганізації і протистояння знахабнілій владі, держава як система влади примушується до служіння суспільним інтересам. І тільки тоді держава реально відмежовується від бізнесу.

Висновки. Важкі, воістину доленосні випробування, які наразі переживає Україна, потребують не лише величезного напруження сил і терпіння, але й консолідації всього суспільства, його згуртування навколо високих життєвих цінностей – свободи, демократії, правопорядку, стійкого

загального добробуту і соціальної справедливості. Усвідомлення цих цінностей та особиста готовність кожного виборювати і захищати їх є необхідною і першочерговою на сьогодні умовою оновлення і перезавантаження системи влади, розбудови ефективної і конкурентоспроможної економіки, підвищення рівня і якості життя українського народу.

До основних чинників, що уможливають економічний і соціальний прогрес в Україні, ми відносимо:

– забезпечення незалежної та ефективної системи судочинства, захисту прав власності;

– створення рівних для усіх суб'єктів умов господарювання, недопущення зловживань монопольним становищем на ринку;

– розроблення та реалізація довгострокової (на 15-20 років) стратегії (програми) економічного і соціального розвитку країни.

УДК 338(075.8)

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ: СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ, НАСЛІДКИ

Козловський В.О. - к.е.н., доцент

Вінницький навчально-науковий інститут економіки

Характерною ознакою нашого часу є стрімке наростання процесів глобалізації світової економіки. І хоча вивченням процесів глобалізації займаються такі відомі дослідницькі світові центри, як Колумбійський університет (США), Європейський інститут технологічних досліджень майбутнього (IPTS – Institute of Prospective Technological Studies, Севілья, Іспанія) та інші, єдиного погляду на процеси глобалізації все ще немає.

Сам термін „глобалізація” походить від англ. слова „globe”, тобто глобус (у переносному значенні – земна куля).

Вважається, що термін „глобалізація” уперше увів у науковий обіг професор Гарвардської школи бізнесу Т. Левітт у 1983 році, хоча раніше цей термін використовувався в різних комбінаціях (наприклад, глобальні корпорації тощо) ще з кінця 60-х років. Т. Левітт визначив глобалізацію як феномен злиття ринків окремих продуктів, що виробляються ТНК.

Паралельно питання глобалізації досліджували й інші дослідники: американські соціологи Дж. Маклін та Джордж Р. Робертсон, австралійський соціолог М Уотерс та інші.

Так, М. Уотерс в 1994 році у своїй книзі „Сучасна соціологічна теорія” писав, що глобалізація – це перехід людства у третє тисячоріччя.

Джордж Р. Робертсон одну із своїх статей так і назвав: „Globality”. Під глобалізацією Р Робертсон розуміє *становлення світу як єдиного спільного простору*, а рух до такого простору – це процес, який розпочався на ранніх стадіях розвитку людства і який тільки набирає обертів.

Більшість науковців під *глобалізацією* розуміють процес посилення взаємозв'язку та взаємозалежності економік країн світу та сфер суспільного життя цих країн до такого ступеня, при якому дії однієї із них у будь-якій сфері набувають глобального характеру, стосуються всіх країн світу і одночасно